

УДК 330.133.2

Л.П. Богонос

Луцький національний технічний університет

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Україна мала один з найбільших у Європі комплекс підприємств легкої промисловості, який в економіці країни залишається важливою ланкою, що вирішальною мірою визначає соціально-економічне становище суспільства, тому в даній статті розглянуті проблеми легкої промисловості та перспективи її розвитку. Ключові слова: легка промисловість, галузь, споживання, імпорт, експорт.

Українська легка промисловість сьогодні є потужним багатогалузевим комплексом з виробництва товарів народного споживання. Вона забезпечує приблизно 150 тис. робочих місць. Цей соціально вагомий сектор економіки орієнтований на кінцевого споживача. Потенціальні можливості підприємств легкої промисловості дозволяють виробляти широкий спектр товарів, здатних задовольнити увесь попит внутрішнього ринку. На підприємствах галузі, розташованих в усіх регіонах України, зосереджено близько 7% загальної чисельності промислово-виробничого потенціалу промисловості і 2,4% виробничих фондів.

Легка промисловість є однією з найважливіших серед галузей виробництва непродовольчих товарів. Продукція легкої промисловості йде на задоволення потреб населення, забезпечуючи його тканинами, одягом, взуттям та іншими предметами споживання, а також використовується в інших галузях промисловості у вигляді сировини і допоміжних матеріалів (у харчовій, машинобудуванні та ін.). Найбільш тісні зв'язки вона має із сільським господарством і хімічною промисловістю – основними постачальниками сировини для галузі, а також машинобудуванням.

Сьогодні галузь працює за надзвичайно несприятливих умов внутрішнього ринку, що зумовлено експансією імпортованих товарів легкої промисловості, яка набула загрозливих розмірів (контрабанда, знижена митна вартість).

Легка промисловість – це комплексна галузь, що включає майже 20 підгалузей, які можуть бути об'єднані в три групи:

– текстильна, в тому числі, бавовняна, лляна, вовняна, шовкова, трикотажна. Сюди входить первинна обробка льону, шерсті та інше, виробництво нетканих матеріалів, в'язання сіток, виробництво текстильної галантереї та інші;

– швейна;

– шкіряно-взуттєва і хутрова.

Виробництво швейної галузі представлено різноманітним випуском продукції: різні текстильні і шкіряні головні убори, головні убори із штучного і натурального хутра, верхній одяг – пальта, куртки, кожушки з штучного хутра і текстилю, піджаки, костюми, одяг для дітей, нижня білизна, рукавиці.

Із загального числа підприємств текстильної промисловості понад 140 здійснюють зовнішньоекономічну діяльність: експортують свою продукцію до країн Європи і СНД – в основному чоловічий та жіночий верхній одяг, костюми, блузки, сорочки, а також одяг промислового призначення, нижню білизну, рукавиці, рукавички. Структура експорту швейної галузі представлена на рис. 1.

Більша частина потреб українських споживачів в текстильному одязі задовольняється завдяки імпорту. Майже половина поставок – з Китаю.

Найбільші поставки українського текстилю здійснювалися до Німеччини – 40%, до Франції – 9%, Польщі та Італії – по 7%, Нідерландів та Угорщини – 5%. У 2010 р. найбільше було експортовано костюмів і спідниць жіночих, костюмів і штанів чоловічих, пальт і курток жіночих.

Експортно-імпортна ситуація в трикотажній промисловості трохи відрізняється від швейної.

Найбільша кількість швейних виробів (в грошовому вираженні) в 2010 р. поставлялася до Данії (23%), оскільки саме з цією країною укладено найбільше договорів, що регламентують роботу за давальницькою схемою. Близько 17% виробів поставлялось до Німеччини, 13% – Литви, 12% – Угорщини, 8% – Росії, 7% – Італії, по 6% до Польщі і Франції (Рис .2).

Як і текстильних виробів, на ринку представлено дуже багато імпорتنних трикотажних виробів. При цьому практично половина всього імпорту швейної продукції припадає на Китай. Найбільше було імпортовано: колготок, панчіх, шкарпеток, гольфів; светрів і пуловерів; тенісок і майок.

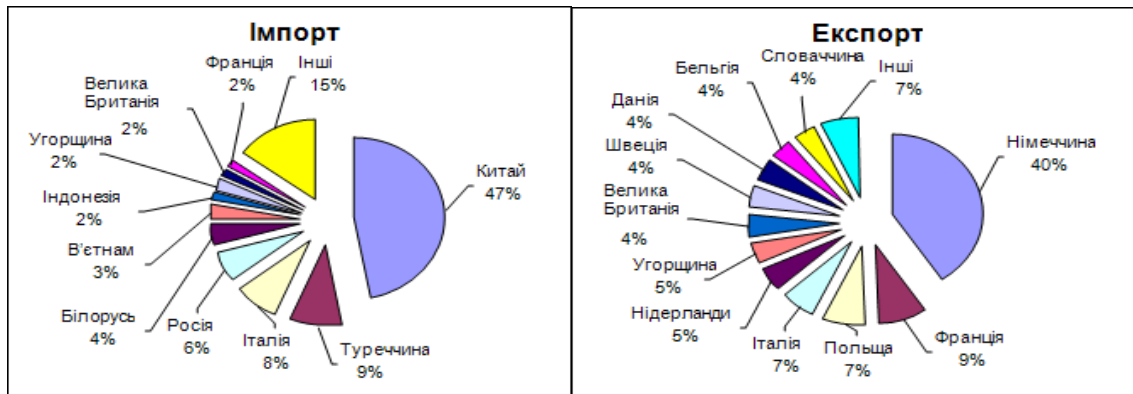

Рис.1. Експорт та імпорт швейних виробів в відсотковому вираженні за 2010р.

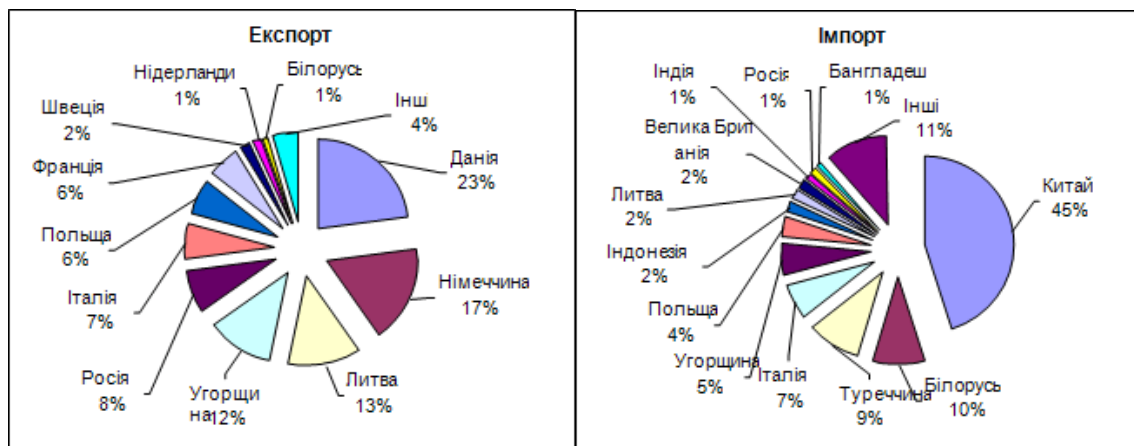

Рис.2. Експорт та імпорт трикотажних виробів в відсотковому вираженні за 2010р.

Виробництво трикотажу в Україні представлено такими видами одягу, як нижній трикотаж (футболки, теніски, близько 24 млн шт.), верхній трикотаж (светри, кофти, пуловери, близько 10 млн. шт.) Також виробництво було направлено на випуск панчішно-шкарпеткових виробів, спортивного одягу та одягу для дітей.

Трикотажне виробництво продукує в'язані вироби з різних пряж і, орієнтуючись на споживача та трудові ресурси, розміщується у великих містах: Києві, Харкові, Дніпропетровську, Львові, Одесі, Житомирі, Запоріжжі, Донецьку, Чернівцях, Івано-Франківську, Луганську, Хмельницькому, Прилуках. На більш ніж 60 підприємствах підгалузі виробляється до 9% товарної продукції легкої промисловості. У структурі трикотажних виробів переважає виробництво панчішно-шкарпеткових виробів та білизняного трикотажу.

За різними оцінками, ринок взуття в Україні становить 100-170 млн пар, його приріст – 10-12% на рік. Тоді як в Західній Європі припадає 6-8 пар взуття на душу населення, у нас цей показник становить всього 2,7 пари.

У шкіряно-взуттєвій промисловості зайнято майже 20% працівників легкої промисловості. Після текстильної дана підгалузь є найважливішою в комплексі і дає до 8% його товарної продукції.

Експорт взуттєвої промисловості сьогодні зумовлений в основному схемами роботи з давальницькими матеріалами або на замовлення. Так, найбільші обсяги продукції галузі були експортовані до Італії – близько 32%, Польщі – 20%, Росії – 16%, Угорщини – 8%, Німеччини – 6%, Білорусі і Румунії – по 4% (рис .3).

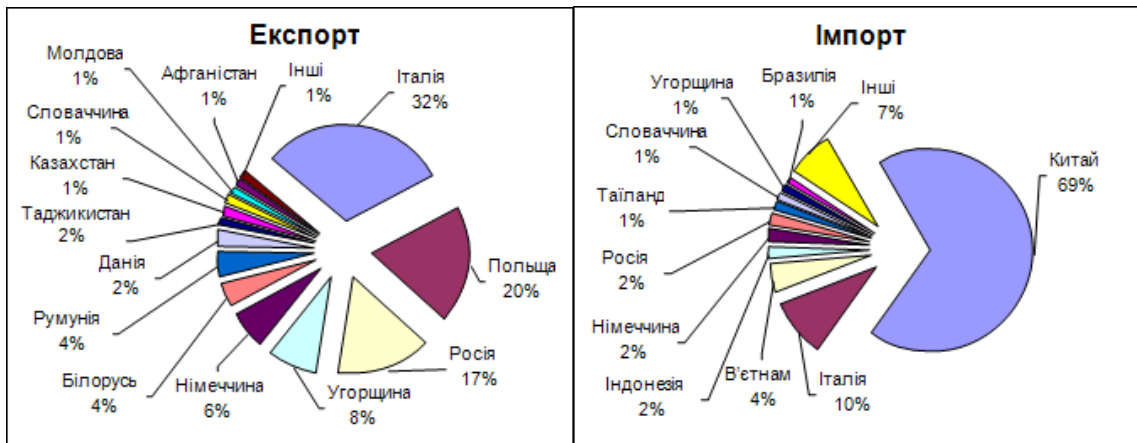

Рис.3. Експорт та імпорт взуттєвих виробів в відсотковому вираженні за 2010 р.

Значну частку на українському ринку взуття займає імпорт, який у більшості випадків базується на поставках із Китаю, що склали в 2010 р. близько 69% загального імпорту взуттєвої продукції. Уже багато років Китай залишається найбільшим у світі експортером текстильних виробів, одягу, взуття, годинників, велосипедів, швейних машин тощо, тому практично в кожній країні в імпорті легкої промисловості він займає лідируючі позиції. В 2010 р. найбільше експортували частин взуття, шкіряного взуття, взуття із гуми і пластмаси. Загальна сума експорту за 2010 р. склала 143,5 млн USD.

Сьогодні в Україні існує кілька фабрик, що працюють на давальницькій сировині. Це підприємства в Ужгороді, Житомирі, Києві, Львов та інші. Свою продукцію вони переважно відправляють на експорт – до Румунії, Словаччини, Польщі. По суті, це виробництва збірки. Інші регіони, в яких зосереджено взуттєве виробництво, – Харків, Дніпропетровськ, Бровари. Багато більш дрібних виробництв розміщено на територіях колишніх великих підприємств на основі оренди. За підсумками 2010 р. найбільше було вироблено взуття з натуральної шкіри (близько 17 млн пар), із текстильних матеріалів і штучної шкіри (понад 11 млн пар), набагато менше взуття з гуми і полімерних матеріалів (близько 2 млн пар).

Ефективність галузі залежить від багатьох економічних факторів та раціонального розміщення її підприємств. Для легкої промисловості характерна менш виражена, порівняно з іншими галузями, територіальна спеціалізація, бо практично в кожній області є ті чи інші її підприємства.

Фактори розміщення підприємств даного комплексу різноманітні, проте можна виділити головні:

- сировинний, який впливає на розміщення підприємств з первинної переробки сировини: наприклад, льонопереробні фабрики розміщені в районах вирощування льону, вовняноміючі підприємства – в районах вівчарства, підприємства з первинної обробки шкіри – біля м'ясокомбінатів;

- споживчий, так як готова продукція деяких підгалузей легкої промисловості менш транспортабельна порівняно з напівфабрикатами. Наприклад, дешевше постачати пресований бавовник-сирець, ніж бавовняні тканини;

- трудоворесурсного забезпечення, який передбачає наявність професійно підготовлених трудових ресурсів, бо всі галузі легкої промисловості працездатні. Історично склалось так, що в її галузях використовується переважно жіноча праця (до 90%). Проте в регіонах необхідно враховувати можливість використання і жіночої, і чоловічої праці (тобто, розвивати легку промисловість у районах зосередження важкої індустрії і навпаки). Нині на розміщення легкої промисловості великий вплив справляє науково-технічний процес. Це відбивається, перш за все, на концентрації текстильного виробництва, зміні його сировинної бази. Натуральні волокна поступово витісняються хімічними. Велика кількість тканин виробляється із сумішей натуральних і хімічних волокон. Вовняне, бавовняне, шовкове, трикотажне виробництво орієнтується на сировину і споживача, взуттєве і швейне – на споживача, лляне – на сировину.

Пріоритетність даної галузі визначається швидким обігом капіталу, низькою енергоємністю виробництва (1-3% валових витрат), незначним впливом на довкілля та наявністю

висококваліфікованих кадрів в усіх регіонах. Підприємства легкої промисловості характеризуються найгіршими фінансовими результатами операційної діяльності. Це було зумовлено, передусім, такими факторами, як:

- посилення негативного впливу фінансової кризи, внаслідок чого підприємства не були в змозі отримати короткострокові кредити на поповнення обігових коштів для закупівлі сировини, допоміжних матеріалів та запасних частин;
- запровадження спрощеної системи оподаткування, яка створила нерівні умови конкуренції на ринку країни і призводить до розукрупнення великих підприємств;
- зростання імпорту даних товарів, в тому числі завезених контрабандно та із заниженням митної вартості;
- нерозвиненість системи збуту, що змушує вітчизняні підприємства вдаватися до давальницьких контрактів;
- відсутність виробництва спеціалізованого обладнання для виготовлення товарів легкої промисловості та запасних частин до нього та інше.

Для збільшення обсягів виробництва та покращення фінансових результатів діяльності легкої промисловості України необхідно вжити ряд заходів. По-перше для інвестиційної привабливості галузі необхідно запровадити прозору схему сплати податку на додану вартість на імпорт обладнання: сплата ПДВ при імпорті, а повернення - при введенні в експлуатацію зазначеного обладнання або звільнення його від оподаткування.

Підвищення конкурентоспроможності легкої промисловості також неможливе без її виходу на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку, що спрямований на створення і впровадження сучасних технологій і обладнання. Висока конкурентоспроможність провідних компаній національної легкої промисловості, зростаючий середній дохід населення, історична розвиненість легкої промисловості України дозволяє галузі знайти значні можливості. Легка промисловість в Україні має серйозні перспективи для подальшого розвитку навіть за участі сильних конкурентів на ринку.

Тому першочерговими завданнями для виходу вітчизняної легкої промисловості на якісно новий рівень постають:

- створення сприятливих умов для залучення інвестицій з метою розвитку галузі; сприяння розвитку вітчизняної сировинної бази для текстильної промисловості;
- захист вітчизняного виробника від недобросовісної конкуренції;
- розвиток галузевої науки та інформаційного забезпечення підприємств.

Інвестиційна привабливість підприємств легкої промисловості у розміщенні капіталу (у вигляді фінансів, обладнання, сировини) полягає в швидкій окупності вкладень, завдяки незначним строкам виробництва і реалізації продукції, в швидкому переформуванні асортименту, наявності місцевих сировинних ресурсів (вовна, льон, шкірсировина) і потенціальній ємності ринку України.

У 2007 р. Міністерством було розроблено ряд заходів, направлених на удосконалення державного регулювання розвитку легкої промисловості, підтримку інноваційно-інвестиційних проєктів, удосконалення структури виробництва з урахуванням розвитку світових ринків товарів легкої промисловості, розвиток вітчизняної сировинної бази, проведення ефективної митно-тарифної політики, забезпечення сертифікації продукції і впровадження систем управління якістю, а також науково-технічне забезпечення технологічного переоснащення підгалузей легкої промисловості. Крім того, раніше Кабінет міністрів України схвалив концепцію Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2012 р. Відповідне розпорядження уряду №673 датовано 27 грудня 2006 р.

Висновки

Перспектива роботи галузі полягає у збільшенні частки вітчизняних товарів на внутрішньому ринку та у зростанні експорту продукції власного виробництва. Це дозволить щорічно стабільно нарощувати обсяги виробництва, розширювати асортимент продукції, суттєво покращувати фінансовий стан підприємств, створювати нові робочі місця. Легка промисловість в змозі повернути свої позиції у структурі промислового виробництва країни, що безумовно позитивно вплине на стан економіки в цілому.

Сучасний стан легкої промисловості України, а також загострення конкуренції на світовому ринку в умовах його глобалізації, потребують здійснення державою системних кроків по забезпеченню конкурентоспроможності галузі.

Для реалізації концепції необхідно здійснити заходи, спрямовані на:

- удосконалення державного сприяння розвитку легкої промисловості шляхом розробки відповідних законодавчих актів;
- надання легкій промисловості статусу пріоритетної галузі шляхом удосконалення діючої нормативно-правової бази;
- удосконалення структури виробництва і постійного моніторингу внутрішнього і зовнішнього ринків товарів легкої промисловості та запозичення світового досвіду функціонування виробничого комплексу виготовлення цих виробів;
- прискорення інноваційного розвитку легкої промисловості, шляхом підтримки роботи нових об'єднань українських виробників: національного технопарку «Текстиль України» та «Український лляний консорціум»;
- розвиток лізингу в галузі виробництва продукції легкої промисловості, сприяння і державну підтримку інвестиційних проектів, в яких беруть участь українські й іноземні суб'єкти господарювання;
- розвиток національної сировинної бази для легкої промисловості, відродження і розвиток лляної промисловості;
- дієвий захист вітчизняного ринку від недобросовісної конкуренції при імпорті товарів легкої промисловості за заниженими митними цінами;
- підтримку підприємств галузі при ініціюванні ними антидемпінгових і спеціальних заходів у разі порушення імпортерами принципів добросовісної конкуренції;
- проведення ефективної митно-тарифної політики з метою захисту вітчизняного виробника товарів легкої промисловості;
- забезпечення розробки, сертифікації та впровадження систем управління якістю та екологічного управління при виробництві товарів легкої промисловості відповідно до вимог ISO 9000 і 4000;
- розвиток технічного і технологічного переоснащення підгалузей легкої промисловості;
- науково-технічне забезпечення розвитку галузі;
- удосконалення маркетингової і кадрової роботи;
- розширення впливу регіонів на розвиток легкої промисловості.

Такий варіант дасть можливість оновити застарілу технічну базу галузі, забезпечити значне зростання обсягу виробництва товарів легкої промисловості.

1. Концепція Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2012 року 673-00- редакція від 27.12.2006 / Урядовий портал [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=6071549>
2. Статистичний щорічник України за 2010 рік / за ред. О. Г. Осауленка. – К.: Державний комітет статистики України, Консультант, 2010. – 572 с.
3. Розвиток промислового потенціалу України в процесі післякризового відновлення / О. В. Собкевич, А. І. Сухоруков, В. Г. Савенко [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2010.
4. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 02.06.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/signal/0041003.pdf>